

ความเป็นมาและความสำคัญ

เด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เด็กคือความหวังในการพัฒนาสังคมชาติบ้านเมืองในอนาคต หากเด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมให้มีภาวะเจริญเติบโต มีพัฒนาการที่ดีสมวัย สุขภาพดี แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ เด็กจะเติบโตมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ยึดหลักแนวคิดที่ว่า “สุขภาพคือ สุขภาวะ” ซึ่งหมายถึงว่า สุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์และมีดุลยภาพทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพจึงแยกออกไม่ได้จากวิถีชีวิตที่ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความถูกต้องพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่พัฒนาอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549, 2544:ก) ดังนั้น การที่จะทำให้มีสุขภาพ หรือสุขภาวะ เราจะต้องทำให้เกิดความสมบูรณ์ และสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ และสังคม (วณิ ปิ่นประทีป, 2546)

ปัจจุบันพบว่า ปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้นและรุนแรงขึ้น (อุมพร ตรังคสมบัติ และดุสิต ลิขนะพิชิตกุล, 2539) ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงดูเด็กเป็นไปอย่างไม่สมดุล มีการมุ่งพัฒนาความฉลาดทางด้านปัญญา (IQ) มากกว่าทางด้านอารมณ์ (EQ) เด็กจึงมีโอกาสเจริญเติบโตขึ้นมาอย่างบกพร่องทางอารมณ์และทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา ทั้งปัญหาความวิตกกังวล ซึมเศร้า ปัญหาด้านการเรียน พฤติกรรมเกเร การติดสารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การขาดเป้าหมายและแรงจูงใจ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในวัยเด็กเท่านั้น แต่สามารถดำเนินต่อเนื่องไปในวัยผู้ใหญ่และส่งผลถึงชีวิตการทำงาน การสร้างครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะคู่สมรสและในฐานะพ่อแม่อีกด้วย (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2547) จากการวิจัยของ Goleman (1995 อ้างถึงในกมล แสงทองศรีกมล, 2547 และกรมสุขภาพจิต, 2546) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของไอคิวกับความสำเร็จของงาน โดยเก็บข้อมูลเด็กในรัฐ Massachusetts จำนวน 450 คน นาน 40 ปี พบว่าไอคิวมีความสัมพันธ์น้อยกว่าความสำเร็จในงานที่ทำ และการดำเนินชีวิต และงานวิจัยของ Felsman & Vaillant (1987 อ้างถึงในกรมสุขภาพจิต, 2546:7 และอุมพร ตรังคสมบัติ, 2547) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของไอคิวกับความสำเร็จในชีวิต พบว่าไอคิวมีความสัมพันธ์เล็กน้อยกับความสามารถในการทำงานและความสำเร็จในชีวิต แต่พบว่า ปัจจัยที่ทำนายถึงความสำเร็จของชีวิตเป็นความสามารถด้านต่างๆในวัยเด็กที่ไม่เกี่ยวกับไอคิว คือ ความสามารถในการจัดการกับความผิดหวัง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และความสามารถในการเข้ากับบุคคล

อื่นได้ดี ซึ่งความสามารถเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ และพบว่าความฉลาดทางอารมณ์ หรืออีคิว (EQ) เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญยิ่งในการนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทำให้เกิดความสุข มีชีวิตที่มีคุณค่ามีความหมาย สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้คุณค่า และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ (กรมสุขภาพจิต, 2546:3) และจากงานวิจัยของ Cherniss (2000 อ้างถึงในอุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547) ที่ทำการการศึกษาที่เรียกว่า Marshmallow study ซึ่งศึกษาการรู้จักควบคุมตนเองและการรอคอยของเด็กอายุ 4 ปี โดยให้เด็กรออยู่ในห้องที่มี Marshmallow วางไว้ และสั่งห้ามกินขนมจนกว่าผู้วิจัยจะกลับเข้ามา หากใครรอได้จะให้ขนมเป็นรางวัล ปรากฏว่า เด็กกลุ่มที่หนึ่งรอได้ แต่อีกกลุ่มหนึ่งแอบกินขนมเสียก่อน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการติดตามเด็กทั้งสองกลุ่มอีกสิบปีต่อมา พบว่าเด็กกลุ่มแรกมีคะแนนสอบ SAT สูงกว่าเด็กกลุ่มหลังถึง 210 คะแนน ผลการวิจัยสรุปว่าทักษะในการควบคุมอารมณ์จะช่วยเสริมความสามารถทางการเรียนรู้ให้เพิ่มขึ้นได้

ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ = Emotional Quotient) หมายถึง ความสามารถในการรู้จักเข้าใจ และควบคุมอารมณ์ของตนเองได้สอดคล้องกับวัย มีการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมและมีความสุข โดยกรมสุขภาพจิตได้กำหนดกรอบโครงสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของวุฒิภาวะอารมณ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทย 3 ด้านดังต่อไปนี้ ดี หมายถึง ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เก่ง หมายถึง ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ สุข หมายถึง ความพร้อมทางอารมณ์ของบุคคลที่ทำให้เกิดความสุข (กรมสุขภาพจิต, 2546) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ต้องทำตั้งแต่เด็กยังเล็กและทำอย่างต่อเนื่อง การวางรากฐานที่ดีตั้งแต่ต้นจะส่งผลต่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในวัยที่สูงขึ้น เพื่อเด็กจะเติบโตขึ้นมาด้วยความหนักแน่นในตนเอง มีความฉลาดทางอารมณ์ ประสบความสำเร็จในชีวิต สามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ และมีความสุขในตนเองอย่างเพียงพอ (กรมสุขภาพจิต, 2546 และอุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547) ปัจจัยในการช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ประกอบด้วย สมอ่งที่เจริญเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การเรียนรู้ประสบการณ์ในชีวิต และสภาพแวดล้อมรอบตัวของเด็ก จึงกล่าวได้ว่าสารอาหารที่เด็กได้รับ การเลี้ยงดูและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะระหว่างแม่และเด็กเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้าง ส่งเสริม และพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (กรมสุขภาพจิต, 2546) Pestalozzi (1774, อ้างถึงในกุศล สุนทรธาดา, 2542) กล่าวว่า ความรักความรู้สึกที่ดีที่แม่ถ่ายทอดสู่ลูกขณะให้นม เป็นพลังสำคัญในการเจริญเติบโตของเด็ก ความผูกพันความสัมพันธ์ที่อบอุ่น และมั่นคง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความคิด ความรู้สึกทางบวกและพฤติกรรมพึงประสงค์ของเด็กได้อย่างดีที่สุด

ดังนั้นจึงนับว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก เนื่องจากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีปัจจัย-องค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาความฉลาด

ทางอารมณ์ กล่าวคือ นมแม่ทำให้เด็กได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนมีคุณภาพ มีผลต่อการเจริญเติบโตของสมอง ระบบประสาท และร่างกายโดยรวม นอกจากนี้ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทำให้เด็กได้รับการดูแลเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ได้รับการส่งเสริมและเสริมสร้างความผูกพันที่แม่จะมีต่อเด็ก ซึ่งถือเป็นรากฐานที่ดีที่จะทำให้เด็กสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมต่อไปได้อย่างมีความสุข (เกรียงศักดิ์ จีระแพทย์, 2545 และศิริภรณ์ สวัสดิ์วิโร, 2547)

ผลของนมแม่ที่มีต่อการพัฒนาทางด้านร่างกายของทารก/เด็ก พบว่าเด็กที่กินนมแม่มีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย (Growth) เหมาะสมตามวัย โดยมีน้ำหนักและส่วนสูงอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน การวิจัยของ Young et al. (1982) ศึกษาเปรียบเทียบการเจริญเติบโตและพัฒนาการของกลุ่มเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ นมแม่ร่วมกับนมผสม และนมผสม พบว่ากลุ่มเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่มีการเจริญเติบโต (Body length & weight) พัฒนาการ (Bayley motor & mental scales) อยู่ในระดับที่ดีกว่าเด็กอีกสองกลุ่ม และจากการวิจัยของ Lanting et al. (1994) ที่พบว่าเด็กกลุ่มที่มีประวัติเลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียวพบปัญหาทางระบบประสาท น้อยกว่าเด็กกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมผสมและกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม เด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่จะมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยบ่อย เพราะในนมแม่มีภูมิคุ้มกันโรคที่จำเป็นสำหรับทารกในขวบปีแรก ซึ่งในนมวัว/นมผสมไม่มี (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2546) โดยเฉพาะโรคติดเชื้อและภูมิแพ้ เด็กที่กินนมแม่มีโอกาสติดเชื้อน้อยลง และลดโอกาสจากการกระตุ้นด้วยสารก่อภูมิแพ้ตั้งแต่แรกเกิด (ภาสุรี แสงศุภวานิช, 2546) การเจ็บป่วยของเด็กแต่ละครั้ง ทำให้การเจริญเติบโตของเด็กหยุดชะงัก เด็กเสียโอกาสทั้งการเจริญเติบโตและพัฒนาการ ดังนั้นการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ถือว่าการป้องกันโรคเบื้องต้น (primary prevention) ที่จำเป็นสำหรับเด็ก จากการศึกษาของศิริภรณ์ สวัสดิ์วิโร และคณะ (2546, อ้างถึงในศิริภรณ์ สวัสดิ์วิโร, 2547) ที่โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ นครสวรรค์ พบว่าเด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียว 4 เดือนเจ็บป่วยด้วยโรคท้องเสียร้อยละ 1.5 ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับนมผสมและกลุ่มที่ได้รับนมผสมร่วมกับนมแม่ มีอัตราการเกิดโรคร้อยละ 11.5 และข้อมูลทางวิชาการยังพบว่า ทารก/เด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียว นาน 6 เดือน ส่งผลดีกว่าการได้รับนมแม่อย่างเดียวเพียง 4 เดือน โดยพบว่าเด็กกลุ่มที่ได้รับนมแม่นานถึง 6 เดือนมีโอกาสเป็นโรคปอดบวมน้อยกว่า 5 เท่า ในขณะที่เด็กกลุ่มที่ได้รับนมแม่นาน 4 เดือนมีโอกาสเป็นน้อยกว่า 3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่ได้รับนมผสม โดยที่เด็กกลุ่มที่ได้รับนมแม่นาน 6 เดือนมีโอกาสเกิดปัญหาหลอดลมตีบร่วมกับปอดอักเสบน้อยกว่าเด็กกลุ่มที่ได้รับนมแม่นาน 4 เดือน และมีโอกาสการติดเชื้อทางหูน้อยกว่าด้วย ซึ่งผลนี้พบได้ถึงเด็กอายุ 2 ปี (Butte et al., 2002 และ Chantry et al., 2002) เช่นเดียวกับการศึกษาของ Kramer et al. (2001) ที่พบว่าทารกที่เด็กได้รับนมแม่อย่างเดียว นาน 6 เดือนสามารถลดโอกาสการติดเชื้อทางเดินอาหารมากกว่า 5 เท่า ทั้งในประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้เด็กที่ได้รับนมแม่นานถึง 6 เดือนยังมีพัฒนาการทางร่างกาย เช่น น้ำหนัก-ส่วนสูง การทำงานของกล้ามเนื้ออยู่ในระดับที่สูงกว่าเด็กที่ได้รับนมแม่นาน 4

เดือนที่น้ำหนักแรกคลอดอยู่ในระดับเดียวกัน (Dewey et al., 2001) ทั้งนี้เนื่องจากน้ำนมแม่มาพร้อมกับภูมิคุ้มกัน/ภูมิต้านทาน ทารก/เด็กยังไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกัน/ภูมิต้านทานได้เต็มที่ สารที่สำคัญ เช่น Secretory Ig A ที่เยื่อบุลำไส้ กว่าจะสร้างเองได้ดี ก็ต่อเมื่อทารก/เด็กอายุ 4 เดือน - 2 ปี (กุลกัญญา โชคไพบูลย์กิจ, 2546 และ ศิราภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547)

นอกจากนั้นเด็กที่กินนมแม่มีการเจริญเติบโตและเพิ่มขนาดเซลล์สมองอย่างเหมาะสม เนื่องด้วยในนมแม่มีสารอาหารที่เป็นพื้นฐานของการเจริญเติบโตของสมอง (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546) ในนมแม่มี ทอรีน (Taurine) ซึ่งเป็น Free amino acid ที่มีมากที่สุด แต่จะไม่พบในนมวัว ทอรีนเป็นส่วนประกอบของ Bile salt ทำหน้าที่ช่วยในการเจริญของจอประสาทตาและสมอง ช่วยในการพัฒนาสายตาและการมองเห็น โดยจะพบทอรีนสูงมากในเนื้อเยื่อสมองที่กำลังเจริญเติบโต (กุลสุมา ชูศิลป์, 2546) นอกจากนี้ในน้ำนมแม่ยังมีกรดไขมันไม่อิ่มตัว ชนิดสายโซ่ยาว หรือ Long Chain Polyunsaturated Fatty Acids (LCPUFA'S) ซึ่งแม่วัวสร้างไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Docosahexaenoic acid (DHA) และ Arachidonic acid (AA) ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของเยื่อหุ้มเซลล์สมองและระบบสายตา ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการมองเห็น (Visual acuity) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ประสบการณ์รอบๆตัวเด็ก ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาทางด้านการเรียนรู้ ส่งผลต่อระดับสติปัญญา และวุฒิภาวะทางอารมณ์ (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546 และ วราภรณ์ แสงทวีสิน, 2547)

ผลของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล พบว่า ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของทารก/เด็กให้เกิดขึ้นผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ขณะให้นมแม่ โดยกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การมองเห็น (Visual stimulation) การได้ยินเสียง (Auditory stimulation) การสัมผัส (Cutaneous stimulation) การเคลื่อนไหว (Vestibulation stimulation) การได้กลิ่นและรับรส (Olfactory & gustatory stimulation) ในขณะที่เด็กดูนมจากเต้านมแม่ การมองเห็น สบสายตากันระหว่างแม่และเด็ก การสัมผัสโอบกอดจากแม่ ความรู้สึกของแม่ที่ต้องการปกป้องลูก การถ่ายทอดความห่วงใยที่แม่มีต่อลูก ถือเป็น การตอบสนองที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจที่เด็กได้รับจากแม่ เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย เกิดความไว้วางใจในตัวแม่ เด็กรู้สึกถึงความมั่นคงในชีวิต ทำให้เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ และพัฒนามาเป็นการเชื่อมั่นในตนเอง เข้าใจความต้องการของตนเองและผู้อื่น มีพฤติกรรมแสดงออกทางอารมณ์ที่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมตามวัย (กรมสุขภาพจิต, 2546 และ ศิราภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) ทั้งนี้สังเกตจากกระบวนการให้นมแม่ที่เริ่มต้นจาก เมื่อเด็กเริ่มหิวและ/หรือใกล้เวลากินนม เด็กจะส่งเสียงร้องแสดงสื่อสัญญาณให้แม่รู้ และรอคอยการตอบรับจากแม่ เมื่อแม่มาอยู่ใกล้ๆและโอบอุ้ม ตาจ้องมอง เด็กจะหยุดร้องหรือร้องเบาลง มือก้าปากอ้าสายหาหิวนม เมื่อจับหิวนมได้เด็กจะดูอย่างแรง ทำท่าทางกระหายและกระตือรือร้น หน้าเด็กจะแดงเมื่อนมไหลเข้าปาก แล้วทำทางเด็กจะผ่อนคลายลง ตาจะเหลือบมองแม่ หลับตาตัวอ่อนหันเข้าหา

แม่ ขณะดูดต่อไปเด็กจะอยู่ในระยะสงบ มีความพอใจ ถ้าเป็นเด็กที่โตขึ้นจะใช้มืออุบได้ทรวงอกหรือ ใบหน้าของแม่ขณะดูดนมไปด้วย ระยะนี้เป็นเวลาที่แม่และลูกได้ใกล้ชิดกันมากที่สุด เด็กจะได้สัมผัสกลิ่นแม่ ความนุ่มนวลจากการกอดกระชับการโอบอุ้ม เสียงที่แม่พูดคุยกับลูก ตาสบตากันได้บ่อย แม่เด็กอึดแล้วและหลับ เด็กก็ยังดูดซ้ำต่อไปเป็นระยะๆ สำหรับแม่ขณะให้นมลูก แม่จะเกิดความรู้สึกสุขใจอบอุ่นใจในยามที่ได้ใกล้ชิดกับลูก เกิดความรักลูกและเกิดความภาคภูมิใจมั่นใจในความเป็นแม่ของตนอย่างมาก นอกจากนั้นในขณะเด็กดูดนมแม่ Oxytocin ของแม่ที่หลั่งออกมาในน้ำนมจะถูกดูดซึมเข้าสู่เซลล์สมองของเด็ก ช่วยให้เด็กมีความ รู้สึกสงบ รู้สึกพึงพอใจ ไม่หงุดหงิดง่าย และส่งผลต่อการมีพฤติกรรมทางสังคมทางบวก (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2546) จากคุณประโยชน์ดังกล่าว จึงเห็นได้ว่านมแม่มีส่วนประกอบสำคัญต่อการพัฒนาของเซลล์ประสาทสมอง โดยมีการคงอยู่ของจุดเชื่อมโยงระหว่างใยประสาท (Synaps) ที่จำเป็นต่อพัฒนาการของเด็ก (นิตยา คชภักดี, 2543) และกระบวนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการที่ดีทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และเสริมสร้างเด็กให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัวต่อไปในอนาคต (ไพลิน นัดสันเทียะ, 2546)

ในประเทศไทยมีการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 และกำหนดเป็นนโยบายของประเทศในการรณรงค์ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (Exclusive Breast feeding) อย่างน้อย 4 – 6 เดือน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 โดยอนุญาตให้หญิงที่ทำงานราชการ หรือลูกจ้างบริษัทตลอดโดยได้รับเงินเดือน กำหนดเวลา 3 เดือนหรือ 90 วัน และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) มีจุดมุ่งหมายหลักให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองอย่างน้อย 4 – 6 เดือน และเลี้ยงควบคู่กับอาหารเหมาะสมตามวัยจนลูกอายุย่างเข้าขวบปีที่ 2 และกำหนดเป้าหมายให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน (Exclusive Breastfeeding) ร้อยละ 30 เมื่อสิ้นแผนฯ 9 (บวร งามศิริอุดม, 2547) แต่จนถึงปัจจุบันเป็นเวลานานกว่า 20 ปี การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในประเทศไทยก็ยังคงพบกับความล้มเหลว ข้อมูลกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2545) พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 4 เดือน มีเพียงร้อยละ 13.8 เท่านั้น (บวร งามศิริอุดม, 2547) ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลวิชาชีพปฏิบัติงานในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิดภาวะวิกฤต (NICU) ซึ่งให้ความสำคัญในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยมีบทบาทในการส่งเสริมให้แม่เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมตนเอง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการค้นหาข้อความรู้เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานเชิงวิชาการในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่ พบว่า นักวิชาการมีความเชื่อว่า นมแม่มีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาอารมณ์ของเด็ก (กรมสุขภาพจิต, 2546 ; ไพลิน นัดสันเทียะ, 2546 ; วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546 ; วราภรณ์ แสงทวีสิน, 2547 และศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) แต่ยังขาดหลักฐานวิชาการทางการวิจัย (Evidence base) ในเรื่องประโยชน์ของนมแม่กับความฉลาดทาง

อารมณ์ โดยยังไม่มีกรวิจัยถึงความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กที่เลี้ยงดูด้วยนมแม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลสนับสนุนประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อการส่งเสริม เสริมสร้าง และพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก ตลอดจนเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการสนองนโยบายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกระทรวงสาธารณสุข และสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรของชาติให้มีคุณภาพต่อไปได้ โดยเมื่อพิจารณาปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านสติปัญญาและอารมณ์ของเด็กได้ (กรมสุขภาพจิต, 2546) ร่วมกับความจำเป็นและข้อจำกัดในการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในวัยเด็ก ที่จะสามารถเริ่มประเมินความฉลาดทางอารมณ์ได้เร็วที่สุดเมื่อเด็กอายุ 3 ปี เนื่องจากการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ต้องเริ่มทำเมื่อเด็กมีพัฒนาการทางพฤติกรรมและอารมณ์ที่สมบูรณ์พอ (กรมสุขภาพจิต, 2546) การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ในการวิจัยครั้งนี้จึงจะศึกษาโดยการควบคุมปัจจัยแปรปรวนร่วมที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ คือ สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ระดับการศึกษาของแม่ รายได้ของครอบครัว ตามหลักการวิเคราะห์ ANCOVA

คำถามในการวิจัย

1. คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุขของเด็กกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว กลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม และกลุ่มที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

แนวเหตุผลสมมติฐาน

จากข้อความรู้ที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า นมแม่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมของเด็ก จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีส่วนช่วยในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก (เกรียงศักดิ์ จีระแพทย์, 2545 และศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมร่วมกับบุคคลอื่นๆได้อย่างมีความสุข สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้คุณค่า สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่ และประสบความสำเร็จในชีวิต-หน้าที่การงาน (กรมสุขภาพจิต, 2546:3) แต่ในปัจจุบันพบว่า การเลี้ยงดูเด็กมีการมุ่งพัฒนาความฉลาดทางด้านปัญญามากกว่าทางด้านอารมณ์ เด็กจึงมีโอกาสเจริญเติบโตขึ้นมาอย่างบกพร่องทางอารมณ์ และทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา ดังนั้นการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตไปอย่างมีคุณภาพนั้น จำเป็นต้องพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาความฉลาดทางปัญญา โดยต้องเน้นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตั้งแต่เด็กยังเล็กและทำอย่างต่อเนื่อง (วิระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2538 และอุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547)

ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มาจากคำว่า Emotional Quotient หรือ Emotional Intelligence มีการบัญญัติใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.1990 โดย Mayer & Salovey (1990 cited in Gibb, 1995 อ้างถึงใน กัณฑ์วรรณ มีสมสาร, 2544) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ หรือ EQ ว่า "เป็นความสามารถที่บุคคลรู้และเข้าใจความรู้สึก ความคิด และสภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ชี้นำความคิดและการกระทำของตนได้อย่างสมเหตุสมผลสอดคล้องกับการทำงานและการดำเนินชีวิต โดยมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น" Bar-on (1992 cited in Goleman, 1995 อ้างถึงในกัณฑ์วรรณ มีสมสาร, 2544) ให้ความหมาย EQ ว่า เป็นองค์ประกอบของความสามารถทางด้านอารมณ์และสังคมของแต่ละบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างประสบความสำเร็จ สำหรับ Gardner (1993) ได้เสนอแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)ไว้ว่า ความฉลาดทางเชาว์ปัญญา (IQ) ไม่ได้เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของคนเราเสมอไป (เชิดชู อริยศรีวัฒนา, 2543 และอุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547) โดยตั้งทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence Theory) โดยกล่าวว่า ความฉลาดของคนเรามีถึง 7 ด้าน คือ ด้านภาษา (Linguistic intelligence) ด้านตรรก-คณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical intelligence) ด้านมิติ ความสัมพันธ์ของโครงสร้างรูปร่าง (Spatial intelligence) ด้านดนตรีและศิลปะ (Musical intelligence) ด้านการเคลื่อนไหว ความคล่องตัว (Kinesthetic intelligence) การรู้จักเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence) และด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal intelligence) จากการเสนอทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple intelligence)นักจิตวิทยาเห็นพ้องต้องกันว่าความฉลาดสองด้านสุดท้ายมีอิทธิพลมากที่สุดในการทำให้คนเราประสบความสำเร็จในชีวิต และนั่นคือความฉลาดทางอารมณ์ หรือ EQ (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547)

ต่อมา Mayer & Salovey (1997 อ้างถึงในลักขณา แพทยานันท์, 2542) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ใหม่ว่า "เป็นความสามารถในการเรียนรู้ ประเมินและแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้าถึงและสร้างความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับความคิดได้ รวมทั้งมีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เข้าใจอารมณ์ แยกแยะวิเคราะห์อารมณ์และกระบวนการของอารมณ์ได้ดี คิดใคร่ครวญและควบคุมภาวะอารมณ์ได้ดีในทางที่จะส่งเสริมให้สุขภาพจิตและสติปัญญาดี สามารถจัดการกับอารมณ์ตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม"

บุคคลที่จะมีความฉลาดทางอารมณ์ จะต้องประกอบด้วย การเข้าใจ รับรู้ตนเอง ควบคุมตนเองได้ และการเข้าใจบุคคลอื่น มีทักษะในการสร้างสัมพันธภาพ (เชิดชู อริยศรีวัฒนา, 2543 และ Cherniss, 2000 อ้างถึงในอุมาพร ตรังคสมบัติ, 2547)

สำหรับในเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถประเมินคุณลักษณะ 3 ด้าน ได้ดังนี้ ด้านดี รู้จักอารมณ์ มีน้ำใจ รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ด้านเก่ง กระตือรือร้น/สนใจใฝ่รู้ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง กล้าพูดกล้าบอก ด้านสุข มีความพอใจ อบอุนใจ สนุกสนานรำเริง (กรมสุขภาพจิต, 2546)

กล่าวโดยสรุป ความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก (EQ) หมายถึง ความสามารถของเด็กที่จะรู้จัก ตระหนักและเข้าใจถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มีความสามารถในการ ปรับตัว มีความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมตามวัย และ สามารถนำความรู้สึกและอารมณ์ของตนมาสร้างพลังในการพัฒนาสิ่งต่างๆรอบตัว ซึ่งหมายความว่า ความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก เป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ทั้งความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลให้เด็กมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ หรือ บรรลุถึงระดับ สูงสุดของพัฒนาการทางอารมณ์ตามวัย

การพัฒนา EQ จำเป็นต้องทำตั้งแต่เด็กยังเล็กและทำอย่างต่อเนื่อง (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2538) การให้ความรัก ความใกล้ชิด การสนใจเอาใจใส่และการตอบสนองความต้องการของเด็กอย่าง ถูกต้องของพ่อแม่/ผู้ปกครอง รวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา EQ ของ เด็ก สำหรับตัวเด็ก สมอ่งที่เจริญเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ความสามารถในการเรียนรู้ประสบการณ์ในชีวิต มีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการพัฒนาความ ฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม (กรมสุขภาพจิต, 2546) อาหารที่เด็กได้รับเป็น ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญต่อการพัฒนาสมอง (ศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) จากการศึกษาพบว่า เด็กที่กินนมแม่มีการเจริญเติบโตและการเพิ่มขนาดเซลล์สมองอย่างเหมาะสม ในนมแม่มีสารอาหาร ที่เป็นพื้นฐานของการเจริญเติบโตของสมอง (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546) ทอรีน (Taurine) ในนมแม่ทำ หน้าที่ช่วยในการเจริญของจอประสาทตาและสมอง ช่วยในการพัฒนาสายตาและการมองเห็น ทำให้ เด็กเกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้ (กุสุมา ชูศิลป์, 2546) กรดไขมันไม่อิ่มตัว ชนิดสายโซ่ยาว (LCPUFA'S) ในนมแม่ โดยเฉพาะ Docosahexaenoic acid (DHA) และ Arachidonic acid (AA) ซึ่ง เป็นส่วนประกอบสำคัญของเยื่อหุ้มเซลล์สมองและระบบสายตา ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถใน การมองเห็น (Visual acuity) เกิดการพัฒนาของเซลล์ประสาทสมอง โดยมีการคงอยู่ของจุดเชื่อมโยง ระหว่างใยประสาท (Synaps) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ประสบการณ์รอบๆตัวเด็ก ทำให้เด็ก เกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้ ส่งผลต่อระดับสติปัญญาและวุฒิภาวะทางอารมณ์ (นิตยา คชภักดี, 2543 ; วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546 และ วราภรณ์ แสงทวีสิน, 2547)

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมและเสริมสร้างความผูกพันที่แม่มีต่อ เด็ก (เกรียงศักดิ์ จีระแพทย์, 2545) แม่เป็นบุคคลสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของทารก/ เด็กได้ทั้งหมด ทั้งการให้อาหารที่มีคุณภาพ มีสารอาหารครบถ้วน และทำให้เด็กได้รับการดูแลเลี้ยงดู อย่างใกล้ชิด ซึ่งถือเป็นรากฐานที่ดี ที่จะทำให้เด็กสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ความสุข (ศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) ประโยชน์ของนมแม่จึงเกื้อหนุนให้เด็กมีการเจริญเติบโต และ นำไปสู่การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากเด็กจะได้สารอาหารทางร่างกายที่ ครบถ้วนเพียงพอแล้ว ยังได้อาหารทางจิตใจ คือความอบอุ่นจากแม่ ทำให้การเจริญเติบโตทางร่างกาย

ประสานกลมกลืนไปกับการพัฒนาจิตใจ อันเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่ร่างกายแข็งแรง สมองดี สุขภาพจิตสมบูรณ์ (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546) ขณะเด็กดูดนมจากเต้านมแม่ การมองเห็น สบสายตากันระหว่างแม่และเด็ก การสัมผัสโอบกอดจากแม่ ความรู้สึกของแม่ที่ต้องการปกป้องลูก การถ่ายทอดความห่วงใยที่แม่มีต่อลูก ถือเป็น การตอบสนองที่ดีที่เด็กได้รับจากแม่ เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย เกิดความไว้วางใจในตัวแม่ เด็กรู้สึกถึงความมั่นคงในชีวิต ทำให้เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ และพัฒนามาเป็นการเชื่อมั่นในตนเอง เข้าใจความต้องการของตนเองและผู้อื่น มีพฤติกรรมแสดงออกทางอารมณ์ที่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์ หรือความฉลาดทางอารมณ์ที่เหมาะสมตามวัย (กรมสุขภาพจิต, 2546 และศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547)

ในประเทศไทยมีโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ – ลูก โดยมีจุดมุ่งหมายหลักให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองอย่างน้อย 4 – 6 เดือน (Exclusive Breastfeeding) แต่ปัจจุบันอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 4 เดือนยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดมาก (< 15% เป้าหมาย 30%) (บวร งามศิริอุดม, 2547) แม้ว่านักวิชาการศึกษาพบว่า ระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความเกี่ยวข้องกับระดับพัฒนาการ การพัฒนาสมองและการเรียนรู้ ระดับไอคิว และความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก (ศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) และจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่ พบว่า นมแม่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอารมณ์ของเด็ก (กรมสุขภาพจิต, 2546; โพลีน นัดสันเทียะ, 2546; วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2546; วราภรณ์ แสงทวีสิน, 2547 และศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2547) แต่ยังคงขาดหลักฐานวิชาการทางกรวิจัย (Evidence base) ในเรื่องประโยชน์ของนมแม่กับความฉลาดทางอารมณ์ และยังไม่มีการศึกษาวิจัยถึงความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กที่เลี้ยงดูด้วยนมแม่

จากแนวเหตุผลสมมติฐานดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กที่เลี้ยงดูด้วยนมแม่ โดยสามารถนำมาเขียนเป็นสมมติฐานการวิจัย ได้ดังนี้

1. คะแนนเฉลี่ยของความฉลาดทางอารมณ์ ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุขของเด็กกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว กลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม และกลุ่มที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่แตกต่างกัน
2. คะแนนเฉลี่ยของความฉลาดทางอารมณ์ ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุขของเด็กกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว แตกต่างกับคะแนน ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กกลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม
3. คะแนนเฉลี่ยของความฉลาดทางอารมณ์ ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุขของเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว สูงกว่า คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กอายุ 3 ปี กลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว กลุ่มที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม และกลุ่มที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ เด็กอายุ 3 ปี ที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม และไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่ ที่อาศัยอยู่กับแม่ ในเขตชุมชนเมือง

ตัวแปรที่ศึกษา

- ตัวแปรต้น คือ วิธีการให้นมแก่เด็ก แบ่งเป็น เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม และไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่
- ตัวแปรตาม คือ ความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กอายุ 3 ปี
- ตัวแปรร่วม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าอาจมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก คือ สภาพแวดล้อมของเด็ก ระดับการศึกษาของแม่ และรายได้ของครอบครัว

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของเด็กอายุ 3 ปี ในการรู้จัก เข้าใจ และควบคุมอารมณ์ตนเองได้สอดคล้องตามวัย มีการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม และมีความสุขในชีวิต ตามคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านดี รู้จักอารมณ์ มีน้ำใจ รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ด้านเก่ง กระตือรือร้น/สนใจใฝ่รู้ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง กล้าพูดกล้าบอก ด้านสุข มีความพอใจ อบอุ่นใจ สนุก สนานรำเริง ซึ่งวัดได้จากการรับรู้ของพ่อแม่/ผู้ปกครอง ที่ให้การดูแลเด็ก โดยการตอบข้อความเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออก ตามแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เด็กอายุ 3-5 ปี (กรมสุขภาพจิต, 2546)

เด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่อย่างเดียว (Exclusive Breastfeeding) หมายถึง เด็กอายุ 3 ปี ที่มีประวัติได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่อย่างเดียวตั้งแต่ 4 เดือนหรือมากกว่า โดยไม่ได้รับอาหารและ/หรือสารน้ำชนิดอื่นๆ ยกเว้นการหยอดวิตามิน การให้เกลือแร่ หรือยาอื่น (กรมอนามัย, 2547) ประเมินจากการตอบของแม่

เด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม (Mixed Method of Feeding) หมายถึง เด็กอายุ 3 ปี ที่มีประวัติได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสมและ/หรือสารน้ำชนิดอื่นๆ ตั้งแต่ 30 วันหรือมากกว่า ประเมินจากการตอบของแม่

เด็กที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่ (Artificial Feeding) หมายถึง เด็กอายุ 3 ปี ที่มีประวัติได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่อย่างเดียว น้อยกว่า 30 วัน หรือเลี้ยงด้วยนมผสมอย่างเดียว ประเมินจากการตอบของแม่

สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก (Home Observation for Measurement of the Environment) ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง ลักษณะการเลี้ยงดู การดูแลเด็ก และการตอบสนองความต้องการของเด็กของพ่อแม่ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ การใช้อารมณ์และคำพูด การควบคุมและการลงโทษ การจัดการสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความปลอดภัยจากการเล่น การเลี้ยงดูและการดูแล และการส่งเสริมกระตุ้นการเรียนรู้ ตามการประเมิน HOME score ของ Caldwell & Bradley (1988)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านการพยาบาล เป็นข้อมูลส่งเสริมประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และสนับสนุนการกำหนดนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ในประเด็นการส่งเสริมให้หญิงหลังคลอดการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก
2. ด้านการศึกษา เป็นเนื้อหาที่เน้นประโยชน์และระยะเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในเด็ก ซึ่งให้ข้อมูลหลักฐานเชิงวิชาการจากการวิจัย เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการดูแลและพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ
3. ด้านการวิจัย เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยประเด็นประโยชน์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์